

Наталія Українець
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач Маркевич О.В.

Два титани думки і слова: І. Франко про М. Драгоманова

Добре відома істина, що талант повністю розкривається тоді, коли вчений, дослідник, початківець знаходить однодумців. В атмосфері спільної праці відбувається розкриття творчого потенціалу. Історія заставляє замислитись: чи розквітнув би талант словацького славіста П. Шафарика, якби не дружба з Ф. Палацьким, чи знали б ми багато про Гюго Коллонтая, якби не його прибічники? «Справжнім дарунком долі» для українського державотворення стало знайомство Івана Франка та Михайла Драгоманова. Проте не слід вважати все настільки однозначним. Іван Франко, якого спочатку вважали активним і дійовим «драгомадівцем», поступово відійшов від поглядів останнього, часто критикував його. Завдання цієї розвідки полягає у висвітленні взаємин між двома вченими, а також суспільно-політичні погляди М. Драгоманова на сторінках праць І. Франка.

На той час уже відомі вчені познайомилися, коли у 1890 році був заснований журнал «Народ», у якому активну участь брав М. Драгоманов. На працях І. Франка відбилась печать духу М. Драгоманова. Однак, варто відмітити, що Іван Якович трансформував цей вплив на свій лад [5].

Іван Франко зауважує, що після смерті Михайла Драгоманова відбулося багато змін і в Україні. Русько-українська партія в Галичині, що була ним заснована і при житті переживала підйом – ослабла. Проте, людина жива, поки про неї пам'ятають. Багато галицьких русинів сповідують і розвивають погляди Драгоманова, трансформуючи їх до умов сучасності.

Як писав І. Франко, М. Драгоманов був завзятим противником всілякої неправди і грубіяництва, не любив пустослів'я. Люди, що при зустрічі обіцяють «золоті гори», а на ділі забувають, що віталися – не гідні поваги. Як нащадок козацького роду, поважав у людях простоту, сміливість і свободу у спілкуванні. Не розумів випадків, коли селяни, не роздумуючи, кланяються всім незнайомим панам, або ще гірше, цілують їм руки. Вважав, що інтелігенція повинна поводити себе з простим людом по-братськи, тому що це люди важкої праці, і вони повинні звикнути поводити себе вільно серед інших, саме тоді зможуть відстояти власні права і свободи [2, с. 402–405].

Нарешті, треба згадати, що М. Драгоманов залишив інтелігенції заповіт – дати нашому народові повну просвіту, не обкраєну і не фальшовану. Учений звертався до молоді, а головною ціллю його думок був простий народ, його просвіта і прогрес [4, с. 220–228].

Якщо ж звернутися до суспільно-політичних поглядів Михайла Драгоманова, то Іван Франко зауважує, що тут велику роль відіграли умови, в яких виховувався діяч і ставав на ноги. Оточення складала українська, в значній мірі помосковлена інтелігенція Лівобережної України. Давня козацька традиція тут ще від початків ХІХ ст. поєдналася з ліберальними ідеями Західної Європи, проте, мало було українського націоналізму.

М. Драгоманов розумів, що існує неперервний тиск держави на волю особи тому, щоб зменшити його, він основним структурним елементом своєї будови поклав громаду, найменшу, на його думку, суспільно-політичну організацію суспільства. Проти регламентації та бюрократизації усього життя він висував волю людини, а особливо волю громади як самостійної соціальної одиниці [1, с. 94].

Як стверджував Іван Франко, Драгоманов був продуктом свого часу – часу великих ліберальних поривів російської інтелігенції з доби реформ, часу руйнування кріпацтва. Будучи демократом і республіканцем, він дуже тісно розумів поняття суспільності, але занадто низько ставив вагу і роль інтелігенції, не правильно сформулював її завдання. Лібералізм Драгоманова ґрунтувався на особі, на свободі слова і думки, на неприйнятті лицемірства і брехні.

М. Драгоманов, як історик був еволюціоністом, вірив у неминучий розвиток не тільки в сфері матеріальних явищ, а й у літературі та етиці. Важливим елементом еволюції вважав людський імпульс, який здатний впливати на маси [3, с. 423–439].

На ювілеї Михайла Драгоманова, Іван Франко у своїй промові звернув найбільшу увагу на наукову діяльність діяча, зауважуючи, що Драгоманов ніколи не був кабінетним ученим, він завжди надавав перевагу не книзі, а живому спілкуванню. Разом зі своїм другом, професором В. Антоновичем виклав широкий нарис творів народного духу «Історичні пісні українського народу» з дуже цікавими поясненнями. У цій праці показано, що народна пам'ять жива, коли люди пам'ятають сліди козаків, часи татарської навали та величні образи Хмельниччини. М. Драгоманов навчив нас бачити сліди давніх культурних зв'язків нашого народу з іншими.

І. Франко відзначає, що М. Драгоманов не обмежувався тільки працями про Україну, яких було безліч, а й звернув увагу на письменників і вчених, таких як: Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш та інші. У Києві за власний рахунок він видавав повісті Федьковича, додаючи до них передмову. Варто відмітити, що і в зарубіжній пресі знали про Драгоманова: він писав у італійських та німецьких часописах, а з французьким географом Елізе Реклю описав Україну, у його творі «Опис цілої Землі». Ще перебуваючи в Росії, він написав і видав книгу «Про українських козаків, татар та турків», у Женеві – цікаві книжки «Про багатство та бідність» і «Про хліборобство» [4, с. 224–227].

Проте, варто відмітити, що І. Франко був першим, хто вказав на суперечність між словами і діями М. Драгоманова, який, будучи ученим світового рівня і слави, розуміючи потребу розвитку української науки, замість того, щоб своїм авторитетом підійняти рівень і престиж цієї науки й створити свою наукову школу, реалізував себе насправді не в українському, а в болгарському культурному просторі. Мова йде про перебування М. Драгоманова в Болгарії, де він допоміг заснувати науковий журнал, до якого подавав ґрунтовні наукові статті. Тобто, звідси випливає, що таких подвигів для українців він не робив. Але про цей факт І. Франко говорить обережно, бо реалізовував ці ідеї М. Драгоманов на кошти Болгарської держави [5].

Отже, можна зробити висновок, що зв'язок І. Франка та М. Драгоманова був тісним. М. Драгоманов був першим суспільно-політичним учителем І. Франка, впливав на його погляди, спрямовував у правильне русло, можливо, інколи й вимагав від нього забагато, але це тільки було на користь.

Варто відмітити, що І. Франко об'єктивно ставиться до діяльності свого учителя. Він із захватом описує його козацький характер, прагнення до справедливості та простоти в усьому. Проте і не оминає критичних зауважень, щодо розходження слів та діла М. Драгоманова.

Список використаних джерел та літератури:

1. Франко І. Я. Спогади М. Драгоманова / І. Франко. Зібрання творів: У 50 т. – К., 1986. – Т. 28. – С. 94.
2. Франко І. Я. У десяти роковини смерті М. Драгоманова / І. Франко. Зібрання творів: У 50 т. – К., 1986. – Т. 35. – С. 402 – 405.
3. Франко І. Я. Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова / І. Франко. Зібрання творів: У 50 т. – К., 1986. – Т. 45. – С. 423 – 439.

4. Франко І. Я. (Промова на ювілеї М. П. Драгоманова) / І. Франко. Зібрання творів: У 50 т. – К., 1986. – Т. 45. – С. 220 – 228.

5. Михайлин І. Діалог Івана Франка з Михайлом Драгомановим у журналі «Народ»: дискурс прихованої полеміки / І. Михайлин //

[Електронний варіант]: Режим доступу:

http://journ.lnu.edu.ua/publications/zbirnyk07/Zbirnyk07_Mykhajlyn.htm